

3. Змінити механізм реалізації окремих пільг. Зокрема, пільги з оплати комунальних послуг доцільно надавати у формі доплати до грошового утримання з врахуванням доходів пільговика та членів його сім'ї. Надання транспортних пільг повинно здійснюватись за принципом адресності, що дозволить ефективніше використовувати бюджетні ресурси та внеможливить зловживання у цій галузі соціальної інфраструктури.

Література

1. *Балашов А. М.* Державна політика соціального захисту молоді в Україні. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://firearticles.com/socialna-politika/48-derzhavna-politika-socialnogo-zaxistu-molodi-v-ukrayini-balashov-a-m.html>.
2. *Горянська С.* Фінансове забезпечення соціального захисту населення // Фінанси України. — 2006. — № 6. — С. 87—95.
3. Каталог пільг в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pilga.in.ua/node/416>.
4. *Кичко І.* Фінансування соціальних заходів: фактори впливу та їх оптимізація // Соціальний захист. — 2005. — № 9. — С. 55—62.
5. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е. М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. — 496 с.
6. Необхідність реформування соціального захисту [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/news/neobkhdnist-reformuvannya-sotsialnogo-zakhistu>.

Статтю подано до редакції 20.06.2012 р.

УДК 331.5.024.5

Т. Г. Кравцова, канд. екон. наук, ст. наук. співробітник
Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті викладено основні напрями і завдання модернізації соціально-трудоових відносин у сучасних умовах; обґрунтовано необхідність зростання ролі держави в реформуванні трудової

сфері в контексті інтенсифікації інтеграційних глобалізаційних процесів і загострення соціально-економічних кризових явищ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: модернізація соціально-трудових відносин (модернізація СТВ), пріоритетні напрями модернізації, державна політика, інституціоналізація, законодавчо-правове забезпечення, ресурсне забезпечення.

АННОТАЦИЯ. В статье изложены основные направления и задачи модернизации социально-трудовых отношений в современных условиях; обоснована необходимость возрастания роли государства в реформировании трудовой сферы в контексте интенсификации интеграционных глобализационных процессов и обострения социально-экономических кризисных явлений.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: модернизация социально-трудовых отношений (модернизация СТО), приоритетные направления модернизации, государственная политика, институционализация, законодательно-правовое обеспечение, ресурсное обеспечение.

ANNOTATION. The main directions and objectives of modernization of social and labor relations in the current context have been defined in the article; the necessity of growing of government's role in the reforming of labor sector in the context of processes of integration and globalization intensification and exacerbation of socio-economic crisis have been proved.

KEY WORDS: modernization of social and labor relations (modernization of SLR), modernization priorities, public policy, institutionalization, legislative support, finance and resources provision.

Постановка проблеми. Необхідність вироблення ефективних та адекватних сучасним умовам стабілізаційних, а також стимулюючих механізмів соціально-економічного розвитку країни актуалізує обґрунтування стратегічних напрямів модернізації соціально-трудових відносин (СТВ), які є ключовим елементом суспільних відносин, що безпосередньо відображають і водночас обумовлюють особливості і рівень економічного розвитку країни, загальний ступінь її демократизації і соціальної орієнтації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка публікацій вітчизняних учених свідчить про зростання інтересу до проблем реформування соціально-трудової сфери, зокрема, ця проблематика знайшла своє відображення у працях таких дослідників, як С. І. Бандур, Д. П. Богиня, І. Ф. Гнибіденко, О. А. Грішнова, Т. А. Заяць, А. М. Колот, Е. М. Лібанова, В. М. Новіков, В. М. Петюх та ін. Проте, в нинішніх умовах інтенсифікації глобалізаційних інтеграційних процесів актуальною залишається проблема обґрунтування основних напрямів модернізації соціаль-

но-трудова з якомога повнішим врахуванням новітніх тенденцій і закономірностей розвитку трудової сфери.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні стратегічних напрямів і завдань модернізації соціально-трудова відносин у сучасних соціально-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системні перетворення в Україні потребують розробки збалансованої, науково виваженої та узгодженої з іншими стратегічними напрямками державної соціально-економічної політики, серед пріоритетних завдань якої чинне місце належить проблемам модернізації соціально-трудова відносин. Стійкі та довгострокові результати модернізації соціально-трудова відносин можливо забезпечити лише в рамках реалізації комплексної програми модернізації країни та її інтеграції до світового економічного простору на засадах інноваційності і конкурентоспроможності.

Розбудова постіндустріальної високодиверсифікованої економіки супроводжується ускладненням системи соціально-трудова відносин і взаємозв'язків її елементів (як внутрішніх, так і зовнішніх). Щонайменші зміни в суспільно-економічній сфері зумовлюють розбалансування взаємозв'язків між її складовими елементами, а також виникнення конфліктів між сторонами системи СТВ. Таким чином, окрім суттєвих економічних переваг процесу глобалізації, його невід'ємною частиною є зростання соціально-економічних ризиків у сфері трудова відносин, обумовлене дедалі більшою взаємопов'язаністю суб'єктів соціально-трудова відносин. Зазначені ризики інтегрованості особливо загострюються в періоди криз і актуалізують необхідність розробки на державному рівні дієвих адаптаційних механізмів з метою протидії цим негативним наслідкам.

З огляду на певною мірою суперечливий характер структурно-функціональної модернізації соціально-трудова відносин України на сучасному етапі, обґрунтування стратегічних напрямів модернізації СТВ насамперед вимагає врахування довгострокових тенденцій і закономірностей розвитку соціально-трудова відносин у розвинених країнах, серед основних з яких слід відзначити такі:

- гуманізація соціально-трудова відносин через забезпечення якісних перетворень у суспільно-економічній сфері та нарощування соціального капіталу;
- поступова децентралізація державного регулювання та лібералізація соціально-трудова відносин (що загалом є характер-

ним для англосаксонської моделі ринку праці [1, с. 279; 2, с. 133—136], в інших європейських країнах цей процес набуває все більшого поширення починаючи з 80-90-х рр. XX ст. [2, с. 114—117] у найбільш розвинених демократичних країнах в умовах ефективно функціонуючого соціально орієнтованого нормативно-правового поля);

- збільшення динамічності та нестабільності у системах СТВ через постійно зростаючий рівень відкритості та інтегрованості до світового економічного простору національних ринків праці;

- інтенсифікація процесів соціальної стратифікації (насамперед за рівнем доходів, освіти і кваліфікації тощо);

- постійне підвищення вимог щодо конкурентоспроможності та суспільної активності людського капіталу та формування системи безперервної освіти і підвищення кваліфікації;

- посилення ролі міжнародних корпорацій у сфері СТВ, зокрема, щодо соціального захисту працівників, організації процесу професійної підготовки та підвищення кваліфікації тощо;

- зростання значення інституту страхування (державного, індивідуального та в межах соціального пакету комерційних організацій) [3, с. 30—31].

- зменшення частки зайнятих у сфері матеріального виробництва та поширення нових форм працевлаштування (часткова зайнятість, аутсорсинг, аутстафінг тощо) через стрімкий розвиток інноваційних інформаційних технологій і віртуалізацію економіки;

- індивідуалізація СТВ і зміщення акцентів у мотиваційних чинниках у трудовій сфері («постматеріальні» установки, прагнення реалізувати свої здібності та підвищувати професійний рівень тощо); посилення ролі договірного регулювання відносин зайнятості; зміщення у трудовому праві акценту на захист прав і свобод окремої «особистості», а не просто «працівника» (комплексне закріпленні прав людини у сфері праці) [4];

- зміна парадигми соціального захисту, що наразі трактується не у вузькому значенні необхідності збереження робочого місця, а в аспекті зростання якості і конкурентоспроможності людського капіталу [5, с. 8—9] та розвитку його адаптаційних характеристик, актуальних в сучасних умовах динамічного висококонкурентного економічного простору [2, с. 162—165];

- інституціоналізація практики соціально-трудової згоди й соціального партнерства (що набуло особливої актуальності в кризових умовах [2, с. 161]: конструктивний діалог між усіма сторона-

ми СТВ сприяє ефективному веденню переговорів і оперативному реагуванню на соціально-економічні зміни, та виробленню дієвих нормативно-правових та економічних механізмів регулювання СТВ).

Стратегічною метою модернізації трудової сфери України є вирішення внутрішніх протиріч у системі соціально-трудова відносин, що перешкоджають її ефективному функціонуванню, шляхом збалансування особистих інтересів окремого індивіда з інтересами суспільства загалом і пріоритетами соціально-економічного розвитку країни й національної безпеки; формування та підтримання здатної до саморегулювання системи, елементи якої перебувають у стані динамічної рівноваги, ефективно функціонуючи в рамках збалансованого нормативно-правового поля і системи інститутів, що своєчасно й адекватно реагують на вимоги соціально-економічного розвитку.

За нинішніх умов динамічних трансформацій, погляди на модернізацію системи СТВ у розвинених країнах зазнають постійних змін через нові виклики, що постають перед суспільством. Саме тому реалізація державної політики у цій сфері має ґрунтуватися не просто на концепції наздогоняючого розвитку, але й враховувати довгострокові тенденції, які характерні загалом для системи світових соціально-економічних відносин. Сучасні процеси суспільного розвитку, інтенсифікація глобалізаційних трендів і посилення конкуренції свідчать про зростання ризиків загострення протиріч між працею та капіталом, що актуалізує необхідність періодичного перегляду та розробки нових гнучких механізмів модернізації взаємовідносин усіх суб'єктів соціально-трудова відносин задля збалансування їх інтересів. Оперативне реагування державою на ці виклики (на противагу від значно більш повільного та непослідовного за своїм характером процесу «об'єктивної еволюції» СТВ) забезпечить Україні досягнення більш конкурентоспроможного та ефективного режиму функціонування СТВ.

У цьому контексті очевидною є домінантна роль держави у процесі модернізації суспільно-трудова відносин, оскільки вона є не просто важливим суб'єктом СТВ, але й водночас, за ідеальних умов, «найоб'єктивнішим» учасником суспільних відносин, імперативом діяльності якої є забезпечення національної соціально-економічної безпеки через досягнення добробуту і збалансування інтересів усіх сторін соціально-трудова

відносин, насамперед, за рахунок здійснення виваженої законодавчо-організаційної і фінансово-економічної політики шляхом консолідації і цільового використання бюджетних коштів. Об'єктивний процес модернізації СТВ може бути скерованим та інтенсифікованим саме за рахунок цілеспрямованої та добре організованої діяльності держави, яка може реалізувати завдання прискореної «еволюції», формуючи інституційну політику в соціально-трудовій сфері як на макро-, так і на мікрорівні.

Досвід розвинених країн у сфері здійснення докорінних структурних перетворень і оновлень засвідчує, що сильна держава, що реалізує послідовну політику у сфері соціально-економічних реформ, завжди являла собою організаційну основу для забезпечення успішної модернізації. Певне послаблення координуючої ролі держави спостерігалось лише під час зниження темпів модернізаційних перетворень [6]. Проведення поступової лібералізації соціально-трудових відносин буде можливим лише за умови достатньої інституалізації СТВ та ефективно функціонуючого нормативно-правового забезпечення. Лібералізм — це продукт довгострокового історичного розвитку суспільства... і Україна тільки наблизилася до можливості розбудови ліберально-демократичного суспільства [7, с. 4].

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного, до пріоритетних напрямів модернізації соціально-трудових відносин насамперед слід віднести:

- формування в країні адекватного соціально-психологічного клімату з метою забезпечення широкої підтримки з боку населення та ефективного впровадження модернізаційних перетворень в систему соціально-трудових відносин (оптимізація системи інформаційного та консультативно-дорадчого забезпечення різноманітних сфер СТВ і забезпечення можливостей доступу до неї всіх верств населення);

- розробку комплексної програми модернізації соціально-економічної системи України, серед стратегічних завдань якої чільне місце належить задачам реформуванню СТВ;

- оптимізацію бюджетної політики у площині забезпечення макроекономічної стабільності (зменшення дефіциту бюджету, стале наповнення соціальних фондів, збалансування статей імпорту-експорту, розробка резервних антикризових механізмів регулювання СТВ у нестабільних соціально-економічних умовах та ін.) та переорієнтування її не просто на соціальний захист насе-

лення, а значне збільшення обсягів соціального інвестування для розвитку людського капіталу та досягненням високої якості життя населення;

- створення сприятливого інвестиційного клімату (подолання корупції, дегінізація економіки, удосконалення механізмів захисту прав власності, оптимізація фіскальної політики та впровадження прогресивної шкали оподаткування з помірними кроками зростання ставок [8, с. 36; 9], стимулювання інноваційної діяльності);

- розробку та впровадження комплексного законодавчо-правового забезпечення регулювання соціально-трудових відносин, адекватного сучасним ринковим умовам, а також з урахуванням довготермінових тенденцій, майбутніх ризиків і структурних характеристик СТВ;

- формування дієвої системи інститутів з метою подолання корупції і структурних диспропорцій і протиріч між учасниками СТВ, а також негативних наслідків кризи довіри в українському суспільстві; реформування системи судочинства відповідно до європейських стандартів; гарантування захисту прав власності;

- імплементацію ефективних організаційно-економічних механізмів для пом'якшення проявів соціально-економічної нерівності, яка є суттєвим бар'єром ефективної модернізації СТВ, розбудови громадянського суспільства, формування середнього класу та впровадження демократичних відносин;

- удосконалення інструментарію ведення соціального діалогу на засадах принципів демократичності, незалежності, гласності та відкритості; врегулювання правового статусу профспілок з метою закріплення на законодавчому рівні не лише прав, але й обов'язків профспілкових органів, їх адміністративної та фінансово-майнової відповідальності за виконуваними ними обов'язки;

Висновки. В Україні наразі сторони соціально-трудових відносин найчастіше орієнтуються на досягнення короткострокових цілей (насамперед в аспекті отримання «швидких» доходів), однак зростання рівня правової культури та загальної обізнаності у сфері партнерських відносин сприятимуть демократизації і гуманізації відносин між капіталом і працею, зростанню соціальної корпоративної відповідальності та реалізації тактики досягнення спільних цілей з максимальною результативністю. Виконання запланованих завдань реформування можли-

ве лише за умови дотримання системного підходу та активного застосування науково-практичних напрацювань у сфері забезпечення трансформаційних перетворень, докорінна модернізація системи соціально-трудових відносин потребуватиме інтеграції та узгодження дій усіх суб'єктів СТВ; це складний багатоаспектний процес, орієнтований у кінцевому результаті на зростання добробуту та збалансування інтересів всіх її учасників.

Література

1. Заяць Т. А. Модернізація соціально-трудових відносин у цілях нарощування соціального капіталу // Наукові записки. Серія «Економіка». — Острого: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2011. Вип. 16. — С. 277—283.
2. Рынок труда: реакция на кризис (по материалам зарубежных стран) / Под ред. Ф. Э. Бурджалова, Е. Ш. Гонтмахера. — М.: МЭМО РАН, 2011. — 185 с.
3. The European Social Model and Transitional Labour Markets: Law and Policy/ Edited by: Ralf Rogowski. MPG Books Ltd, Bodmin, 2008. — 359 p.
4. Киселев И. Я. Новый облик трудового права в странах Запада: прорыв в постиндустриальное общество // Управление персоналом. — 2002. — № 4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ecsosman.hse.ru/text/18009905/>
5. Колот А. М. Еволюція ролі держави та інструментарію її впливу на розвиток соціально-трудової сфери // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. Зб. наук. пр. — К., 2011. — № 1. — С. 5—13.
6. Белякова Г. Я., Батукова Л. Р. Модернизационные реформы: вопросы целеполагания и основные аспекты системы управления // Проблемы современной экономики — 2011. — № 4(40) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3772>
7. Онищенко В. Модернизация как императив развития Украины // Экономика Украина. — К., 2011. — № 7. — С. 4—14.
8. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації. — К.: НІСД, 2011. — 66 с.
9. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів // Демографія та соціальна економіка. — 2011. — № 1(15). — С. 24—39.

Статтю подано до редакції 20.06.2012 р.